

KUR'ÂN'A VE TEFSİRE ADANMIŞ ÖMÜRLER

ÇAMLICA YAYINLARI

KUR'ÂN'A VE TEFSİRE ADANMIŞ ÖMÜRLER

Editörler

Prof. Dr. Ali KARATAŞ

Doç. Dr. Gökhan ATMACA

İstanbul 2022

ÇAMLICA YAYINLARI

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 49378
ISBN 978-625-8427-19-6
Yayın Numarası: 111

Kitabın Adı

Kur'ân'a ve Tefsire Adanmış Ömürler

Editörler

Prof. Dr. Ali KARATAŞ
Doç. Dr. Gökhan ATMACA

Kapak Tasarımı

Eren SAKIZ

Sayfa Tasarımı

Hamit SAĞLAM

Baskı ve Cilt

Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş.
İkitelli Organize San. Böl. Mah.
Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım
No: 60/3 Başakşehir / İstanbul
Tel: +90 212 671 07 00
Sertifika No: 51796

1. Baskı: İstanbul, Aralık 2022

Copyright © Bu eserin bütün hakları İFAV'a aittir.
Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Çamlıca Yayınları İFAV Organizasyonudur.

Çamlıca Yayınları

Nuhkuyusu Cad. No: 110 Bağlarbaşı 34662 Üsküdar İSTANBUL
Tel: +90 216 651 15 06 Faks: +90 216 651 00 61
camlica@ilahiyatvakfi.com • www.ilahiyatvakfi.com

İÇİNDEKİLER

TAKRİZ	9
ÖNSÖZ	11
GİRİŞ.....	13
1. HASAN BASRİ ÇANTAY (1887-1964)	
Mustafa KARA	15
2. ÖMER NASUHİ BİLMEN (1883-1971)	
Esat ÖZCAN	27
3. ÜSKÜDARLI ALİ EFENDİ (1885-1976)	
Hatice ŞAHİN AYNUR	37
4. MUHAMMED TAYYİP OKIÇ (1902-1977)	
Abdullah ÖZCAN.....	49
5. FAHRİ GÖKCAN (1933-1979)	
Osman KARA.....	65
6. MUSTAFA GÖL (1933-1986)	
Muhammed Şerif KAHRAMAN	73
7. MEHMED SOFUOĞLU (1923-1987)	
Zeynel Abidin AYDIN.....	77
8. HASAN TAHSİN EMİROĞLU (1899-1988)	
Ali AKPINAR.....	85
9. ABDULLAH AYDEMİR (1938-1991)	
Ziya ŞEN	91
10. ALİ TURGUT (1946-1991)	
Betül ÖZDİREK ŞAHİN.....	109

11. SAKIP YILDIZ (1937-1995)	
Celil KİRAZ.....	117
12. ZİYA DEMİR (1941-1997)	
Abdullah KARACA.....	125
13. HÜSEYİN KÜÇÜKKALAY (1932-1999)	
Abdullah KARACA.....	137
14. ORHAN KARMIŞ (1937-2001)	
Ali AKPINAR.....	151
15. DEMİRHAN ÜNLÜ (1939-2003)	
Mehmet AKIN	157
16. ALİ SAYI (1950-2003)	
Mustafa ŞENTÜRK.....	165
17. MUSTAFA ÇETİN (1934-2009)	
Muammer ERBAŞ.....	175
18. DURMUŞ ALİ KAYAPINAR (1937-2011)	
Ali AKPINAR.....	189
19. ABDULCELİL CANDAN (1959-2012)	
Abdurrahman CANDAN - Abdurrahim KAPLAN	195
20. SÜLEYMANOĞLU HÜSEYİN KALELİ (1924-2013)	
Ali AKPINAR.....	207
21. MEVLÜT GÜNGÖR (1950-2013)	
Bayram AYHAN	213
22. ZEKİ DUMAN (1949-2013)	
Hamza SADAN.....	221
23. SALİH AKDEMİR (1950-2014)	
Mürsel ETHEM.....	237
24. SITKI GÜLLE (1948-2015)	
Nurullah ÇELEBİ.....	245
25. HÜSEYİN GÜLLÜCE (1955-2017)	
Veysel GÜLLÜCE	257

26. ALİ KÜÇÜK (1953-2017)	
Soner AKSOY.....	267
27. MEHMET FUAT SEZGİN (1924-2018)	
Ali DERE.....	279
28. ŞEVKİ SAKA (1939-2019)	
Enes SAKA.....	295
29. EMİN IŞIK (1936-2019)	
Sevim GELGEÇ.....	303
30. CELAL YILDIRIM (1932-2019)	
Ercan ŞEN.....	313
31. YUSUF IŞICIK (1949-2020)	
Cahit KARAALP.....	327
32. İSMET ERSÖZ (1942-2020)	
Hakan UĞUR.....	343
33. ABDÜLBAKİ TURAN (1937-2021)	
Ali AKAY.....	349
34. ALİ ÖZEK (1932-2021)	
Bayram DEMİRCİGİL.....	357
35. CAFER SADIK DOĞRU (1950-2021)	
Yakup BIYIKOĞLU.....	367
36. NİHAT TEMEL (1950-2021)	
Betül ÖZDİREK ŞAHİN.....	377
37. ALİ OSMAN YÜKSEL (1939-2022)	
Yakup YÜKSEL.....	385

TAKRİZ

Bilim adamları, eserleri ve çevresi ile bütünleşmesi sayesinde yarınlara ulaşma imkanına sahiptir. Bu da ancak geriye yeterli malzeme bırakmakla mümkün oluyor. Nitekim Albert Schweitzer'in "Bu dünyada bir iz bırakmadan gidenler, yaşamamış demektir" öz deyişi ile atalarımızın "Sel gider, kum kalır" veya "Eşek ölür, kalır semeri; insan ölür, kalır eseri." sözleri de bu gerçeği ifade ediyor. Bu nedenle yaşamış bir ömürden geriye bir iz bırakabilmek için yazmak gerekiyor. Zira hayatında yazanlar, yaşıyor; yazmayanlar ise unutulup gidiyor. Bu nedenle geçmişte yaşamış nice bilim insanı var ki yazmadığı veya hakkında bir şeyler yazılmadığı için eserleri, ilmi kişilikleri ve geleceğe ışık tutan görüş ve düşünceleri bilinmiyor.

Mesela Ömer Nasuhi Bilmen *Büyük Tefsir Tarihi*¹ adlı eserinde Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'dan söz ederken, "Asıl müdevven, mürettep câm'i derslerini de Kayseri'li müderris büyük Hamdi Efendi'den okuyarak, ondan İstanbul'da icâzet almıştır. Üstadı ile kendisinin isimleri müttehid olduğundan aralarında temyize medâr olmak için üstadına 'Büyük Hamdi Efendi'; kendisine de 'Küçük Hamdi Efendi' denilmiştir" bilgisine yer verdiği halde, eserlerinden, görüş ve düşüncelerinden söz etmiyor, edemiyor. Zira Büyük Hamdi Efendi'nin Elmalı Hamdi Yazır'dan başka bir eseri bulunmuyor.

Bu nedenle "Kur'ân'a ve Tefsire Adanmış Ömürler" isimli bu çalışma, kabiliyetleri, yetenekleri ölçüsünde ömürlerini Kur'ân'ı anlamaya ve anlatmaya vakfeden değerli bilim insanlarına gösterilen vefanın, minnettarlığın ve sadakatın bir göstergesi oluyor. 1883 ile 2022 yılları arasında yaşamış ve ahirete intikal etmiş olan bu bilim adamlarını, yeni nesillere tanıtmak amacını taşıyan bu eser, bir anlamda tahdis-i nimetini de ifade ediyor. Bilindiği gibi bu kavram, "Rabbinin nimetini anlat!"² ayetinden mülhemdir ve bir "şükür" ifadesidir.

Tahdis-i nimet, ayette her ne kadar Hz. Peygamber'in örnek kişiliği üzerinden ifade edilse de bunun bize de yansıyan bir yönü bulunmaktadır. Zira ayette yapılan iyiliği unutmamak, yeri ve zamanı geldiğinde usulünce onu ifade etmek

1 Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi* (İstanbul 1974), 2/785.

2 Duhâ 93/11.

anlamı mevcuttur. Bundan dolayıdır ki Celalettin Suyutî, “*Kitabu't-Tehaddüs bi Ni'meti'llah/Allah'ın Ni'metini Anlatma Kitabı*” adıyla otobiyografi türünde bir eser yazdırmış ve bu eserin ön sözünde “*Rabbinin nimetini anlat*” ayetinden ilham alarak kitabın adını, bir “tahdîs-i ni'met” olarak “*Kitabu't Tehaddüs bi Ni'meti'llah*” olarak koyduğunu ifade etmektedir.³

Böyle bir duygu ve düşünceye sahip olan genç bilim adamları Prof. Dr. Ali Karataş ve Doç. Dr. Gökhan Atmaca'nın, bir ömür Kur'ân'a hizmet etmiş, tefsire katkıda bulunmuş 37 hocanın, hayatlarını, ilmî kişiliklerini ve kendilerine özgü bazı yönlerini yeni nesillerle buluşturan böyle bir esere öncülük etmiş olmaları takdire şayandır. Zira onların, “*Hizmet-i kitabete devam, yetiştiğimiz esatize-i kiramı hayırla tezkâra devam*” anlayışıyla bu görevi, layıkıyla yerine getirdikleri görülüyor. Bize düşen görev de bu vefalı davranış için kendilerini ve yazar kadrosunu kutlamak, takdir ve teşekkürlerimizi sunmak, dolayısıyla İbn Sinâ'nın “İlim ve sanat takdir edilmediği yerden göç eder” sözüne de muhatap olmamaktır.

Prof. Dr. Celal KIRCA

Kayseri 11.11.2022

3 Bu kitap, E.M. Sartain tarafından tahkik edilerek Cambridge Üniversitesi tarafından 1975 yılında yayımlanmıştır.

ÖNSÖZ

Kur'ân'a ve Tefsire Adanmış Ömürler adlı bu çalışma 2019 yılında başlattığımız *Tefsire Adanmış Bir Ömür* serisinin devamı niteliğindedir. 2019'da Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, 2020'de Prof. Dr. Süleyman Ateş, 2021'de ise Prof. Dr. M. Sait Şimşek hakkında birer kitap çalışması yapmıştık. Söz konusu çalışmaların hedefinde hoca olarak ve telif eserleriyle bir döneme damgasını vurmuş olan hocalarımızın yaşarken onore edilmesi esası vardı. Böylece biz talebeleri de bu vefadan nasiplenmiş olacaktık. Bu yıl ise doğum tarihi itibarıyla 1883, vefat tarihi itibarıyla ise 2022 yılını içeren dönemde yaşamış fakat vefat etmiş ilim adamlarına bir kitapta yer verecek karşımıza çıkmak istedik. Böylece Kur'ân'a ve Tefsir'e katkısı olan hocalarımızın hayatları, ilmi şahsiyetleri ve diğer bazı yönlerini okuyucu ile buluşturduk.

Kitabımız, editöryal bir çalışma olması yönüyle birden fazla yazarın katkısıyla vücuda gelmiştir. Bu sebeple kitapta emeği bulunan yazarlarımıza en kalbi duygularımızla teşekkür ediyoruz. Ayrıca kitabın basımını gerçekleştiren İFAV ailesine şükranlarımızı sunuyoruz. Elbette beşer nisyanla maluldür. Bu yönüyle kitapta yer alan hatalar bizden başarı Allah'tandır.

Son söz olarak özelde Türkiye insanına genelde ise tüm insanlığa hocalık yaparak ve eser yazarak mührünü vuran hocalarımızı rahmetle anıyoruz. Mekânları cennet, makamları âli olsun ...

Kasım 2022

Prof. Dr. Ali KARATAŞ

Doç. Dr. Gökhan ATMACA

GİRİŞ

Elinizdeki bu çalışma bir tür tabakât/biyografi çalışmasıdır. Tabakât kitapları, birden fazla kişinin ortak özelliklerine göre gruplandırılarak ele alındığı eserler olup biyografi yazımının en önemli türleri arasındadır. Müslümanlara ait olan bu türün ilk örneklerine tedvin hareketleriyle birlikte hicrî II. yüzyılın başlarında rastlanmaktadır. Bu durum söz konusu eserlerin önemine işaret etmektedir. Sayısı görece olarak çok olmamakla birlikte tarihte, tefsir tabakât kitapları kaleme alınmıştır. Nitekim çağdaş dönemde Ömer Nasuhi Bilmen de *Büyük Tefsir Tarihi (Tabakâtü'l-Müfessirin)* adlı eseriyle katkı sunmuştur. Biz de bu kitapla vefat tarihi itibarıyla 1964 yılından 2022 yılına kadar Kur'an ve Tefsir alanında hocalık yapmış, eser yazmış ilim adamlarını tespit etmeye çalıştık ve derli toplu bir şekilde okuyucu ile buluşturmak istedik. Kitabın basım aşamalarına yakın bir zamanda vefat eden Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu'na ise yer veremedik. Zira Cerrahoğlu'nu *Tefsire Adanmış Bir Ömür* adlı serinin ilk kitabında 2019 yılında henüz hayattayken müstakil olarak konu edinmiştik. Hocamıza bu vesileyle rahmet diliyoruz.

Kitabımızda toplam 37 ilim adamından bahsettik. Bunların büyük çoğunluğu ilahiyat fakültelerinin Kıraat ve Tefsir kürsülerinde görev yapmış ilim adamıdır. Her bir ilim adamının biyografisini alanında uzman kişiler çalıştı. Ele aldığımız hocalara beş açıdan yaklaşıldı. Her bir kişi; *hayatı, ilmi şahsiyeti, eserlerinden bazı görüşleri, sonraki nesillere örnek olacak yönleri, yakınlarının dilinden değerlendirmeler* başlıklarıyla ele alındı. Böylece ana hatlarıyla ilgili şahsın hem biyografisi hem de alana katkılarına dair izlenimler paylaşılmış oldu. Bunun yanı sıra bu başlıklar altında her bir kişinin yaşadığı dönemin sosyolojisine, ilmi anlayışına ve ilmin tekâmülünün izlerine yer verildi. Bu yönüyle eseri okuyan bir kimse sadece biyografilere değil 1920 yılından 2023 yılına kadar Kur'an ve Tefsir alanında yaşanan gelişmelere de vakıf olacaktır.

23. SALİH AKDEMİR (1950-2014)

Mürsel ETHEM*

1. Hayatı: Ailesi, Doğumu, Tahsil Hayatı ve Vefatı

Merhum Prof. Dr. Salih Akdemir 1950 senesinde Elazığ'da dünyaya geldi. Kendisi Boşnak asıllıdır. Bununla beraber derslerde sık sık "Boşnak asıllı olabilirim ama ben Türk'üm" demiştir. Akdemir'in anne babası 1930-1940 yılları arasında Yugoslavya'dan Türkiye'ye göçmüşlerdir. Onun Boşnak asıllı olması Slav dillerine olan hâkimiyetinde önemli rol oynamıştır.

Akdemir ilkokul, ortaokul ve lise eğitimini Bursa'da tamamlamıştır. Kendisi aynı zamanda iyi bir güreşçidir. Hatta Bursa'daki güreş müsabakalarında derece aldığını bilinmektedir.

Akdemir, üniversitedeki tahsiline Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde başlamış ve 1972 yılında mezun olmuştur. Doktorasını yapmak üzere Fransa'ya gitmiştir. Fransa'da doktora yaparken yaşadığı bir olayla alakalı kısa bir hatıraya yer vermek istiyoruz:

*"Said (Yazıcıoğlu), Fransız yaşlı bir bayanın evinin bir odasını kiralamıştı. Daha sonra daha iyi bir yer buldu. Onun ayrıldığı odayı ben kiralamak istedim. Hiç zor olmadı. Çünkü ev sahibi Said'den çok memnundu. Said çok düzenli, tertipli bir insandır. Tabi ben tamamen farklı biriyim. Evin banyosu ortak kullanılıyor. Ben abdest almaya giriyorum. Her taraf ıslanıyor. Uzun süre çıkamıyorum. Yaşlı bayan bundan tabii ki rahatsız oluyordu. Kibar bir insandı. Bir şey de söyleyemiyordu. Bir keresinde sadece 'Said gibi birisi bulunmaz' diyebildi."*¹

Fransa'da fıkıh alanında doktorasını tamamladıktan sonra Türkiye'ye geri dönmüş, fakat AÜİF'nde fıkıh anabilim dalında kendisine kadro açılmamıştır. Bunun üzerine 1979 yılında AÜİF'nin bünyesindeki tefsir bölümüne asistan olarak girmiştir.

* Dr. Öğretim Üyesi, Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı. murselahiska@gmail.com

1 Mehmet Akif Koç, "Prof. Dr. Salih Akdemir (1950-2014) Hocamızın Ardından" *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 57/2 (Eylül 2016), 171; Salih Akdemirle ilgili yayımlanan bir yazı için bk. Karca, Celal. "Prof. Dr. Salih Akdemir: Bir Mektupla Başlayan Dostluk". *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 6 / 2 (Ekim 2022): 798-807.

1984'te doçent ve 1989'da profesör olmuştur. AÜİF Tefsir Anabilim Dalı'nda yaklaşık otuz beş yıl öğretim üyeliği yapmıştır. 2013 yıllarında kanser hastalığına yakalanmış, uzun ve yorucu tedaviler bir sonuç vermemiştir. 1 Ağustos 2014 yılında Ankara'da dâr-ı bekaya irtihal eylemiş ve memleketi olan Bursa'da defnedilmiştir.

2. İlmî Şahsiyeti: Çalışma Alanları, İlim dünyasına Katkıları ve Örnek Bazı Çalışmaları

Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasına yönelik birçok çalışması olan Akdemir'in İslam dünyasına kazandırmış olduğu belki de en önemli eseri "*Beni ilahiyat alanına yönlendiren canımdan çok sevdiğim babam Hacı Akdemir'in aziz hatırasına*" diyerek babasına ithaf ettiği *Son Çağrı Kur'an* isimli mealidir.²

Akdemir'in önem verdiği konulardan birisi çeviribilimdir. Bilindiği üzere çeviribilim son yıllarda önemli mesafeler kat etmiştir. Akdemir'in özellikle vurguladığı husus; çeviribilim dalındaki bu gelişmelerden, özellikle mevcut meal yazarları haberdar olmalıdırlar. Dikkat ettiği diğer bir husus ise mevcut meal yazarlarının çeviri esnasında kendilerine bir yöntem belirlemelidirler.³

Her ne kadar birçok meal yazarlarının; Kur'an-ı Kerim'in lafzî tercümesinin hem mümkün, hem de caiz olmadığını, bundan dolayı Kur'an-ı Kerim'in, manevi (tefsiri) tercüme ile başka dillere aktarılması gerektiğini devamlı vurgulamalarına rağmen, Akdemir'in tespitine göre, mevcut meallerinin çoğu yine de lafzî tercümelere ibarettir. Bu hakikatten hareketle Akdemir'in lafzî tercümelere karşı çıktığını, onun erek metne önem vererek manevi tercüme tercih ettiğini söylememiz mümkündür. Bunlara binaen Akdemir; Kur'an çevirisinde eleştirel-felsefi hermenötiğe dayalı işlevselci bir çeviri kuramını izlemiştir.⁴

Akdemir'in özellikle üzerinde durduğu konulardan birisi de Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki Arapçaya vukufiyetin sağlanabilmesidir. Nitekim iddialara göre mevcut Arapça sözlükler ve tefsirler, Kur'an'daki sözcüklerin nüzul dönemindeki anlamlarını yansıtmakta yetersiz kalmaktadır. Söz konusu mesele bazı ilim adamları tarafından gündeme getirilmiş fakat gereken ilgiyi uyandırmamıştır. Akdemir'e göre Kur'an'ın nüzul dönemindeki Arapçaya ulaşmanın yegâne yolu Sami Dil Ailesi'nden geçmektedir.⁵

2 Söz konusu çalışmayla alakalı ayrıntılı bilgiye ulaşmak için bkz: Mürsel Ethem, "Son Çağrı Kur'an'ın Mukaddimesi Üzerine", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/32 (Aralık 2017), 507-526; Mürsel Ethem, Yusuf Topyay, "Son Çağrı Kur'an" İsimli Mealin Çeviribilim Açısından Değerlendirilmesi", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 23/59 (Aralık 2020), 447-466.

3 Ethem, "Son Çağrı Kur'an'ın Mukaddimesi Üzerine", 508 vd.

4 Ethem, "Son Çağrı Kur'an'ın Mukaddimesi Üzerine", 511 vd.

5 Ethem, "Son Çağrı Kur'an'ın Mukaddimesi Üzerine", 519 vd.

Kur'an'ın özellikle vurguladığı önemli hususlardan birisi de kendisini, önceki vahiylerin onaylayıcısı (musaddık) ve koruyucusu (müheymin) olarak takdim etmesidir. Akdemir bu noktadan hareketle Eski Ahid ve İnciller, inceleme konusu yapılmadan Kur'an'ı doğru olarak anlamının asla söz konusu olamayacağını dile getirmektedir.

Akdemir'in bu minvalde kıssalarla ilgili görüşleri önemlidir. Bilindiği üzere peygamberlerin birçoğunun kıssası hem Kur'an'da hem de geçmiş kitaplarda anlatılmaktadır. Bu çerçevede Kutsal Kitap'taki kıssalar genellikle kronolojik bir bütünlük içinde anlatılırken, aynı kıssalar Kur'an'ın birçok suresine serpiştirilmiştir. Çünkü Kur'an'ın asıl amacı kıssanın tamamını anlatmak değil, müminlere onlardan ders alabilecekleri miktarı ve mevzuları hatırlatmaktır. Bu nedenle peygamberlerin kıssalarını incelemek için çeşitli surelere serpilmiş ilgili ayetleri bir araya toplamak gerekir. Bu, her zaman kolay değildir. Bazen bağlantılar doğru kurulamayabilir. Akdemir, Kur'an'ın sağlıklı anlaşılması için önceki vahiylerle müracaat etmenin önemini Hz. Yunus kıssasını üzerinde durarak anlatıyor. Hz. Yunus kıssası, Akdemir'in iddiasına göre, bazı ilim adamları tarafından eksik anlaşılmıştır. Hâlbuki önceki vahiylerle müracaat edilmiş olsaydı söz konusu hatalar vuku bulmayacaktı.⁶ Hz. Yunus Kıssası Kutsal Kitap'ta kronolojik sıraya göre geçmekte ve toplam dört bölümden oluşmaktadır. Kıssa, kronolojiye göre yer aldığı için anlaşılmasında zorluk çekilmemektedir.⁷ Fakat aynı kıssa Kur'an'da altı farklı yerde serpilmiş, kısa ve öz bir şekilde dile getirilmiştir. Bu nedenle kıssanın anlatım tarzı dikkatli ve özenli bir şekilde ele alınmazsa yanlış anlamalara yol açabilir. Ancak bu ayetleri daha önceki vahiylerle anlamaya çalıştığımızda kapalılıklar kendiliğinden kaybolmaktadır. Hemen belirtmelidir ki önceki vahiyleri kullanırken çok dikkatli olunmalıdır. Nitekim hadislerde de açıkça ifade edildiği gibi daha önceki vahiyler sadece doğruyu değil, yanlış da barındırmaktadır.⁸ Ancak Kur'an'daki kıssalar ile önceki vahiylerdeki kıssalar arasında bazı benzerlikler vardır. Bu nedenle Kur'an'daki kıssaları anlamada -dikkatli olmak şartıyla- önceki vahiylerden yararlanmanın faydalı olabileceği söylenebilir. Örneğin bazı meal yazarlarının önceki vahiylerden yararlanarak yaptıkları çalışmalar neticesinde Kur'an'daki kıssalarla alakalı yorumlarının daha isabetli olduğunu görebiliyoruz.

6 Salih Akdemir, *Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017), 75 vd.

7 Ayrıntılı bilgi için bkz: Mursal Atamov, *Rus Dilinde Yayınlanan Kur'an-ı Kerim Çevirilerininin Çeviribilim Açısından İncelenmesi (Başarılı Bir Rusça Kur'an Çevirisinin Oluşturulmasına Katkı)* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 188-196.

8 Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi 'u's-sahîh*, nşr. Muhammed Zühreir b. Nasr (b.y.: Dâru Tavkî'n-Necât, 1422/2001); "Tevhid", 97 (No: 7542).

Bildiğimiz gibi Kur'an ayetlerinin mevcut haliyle numaralandırılması daha sonraki döneme ait bir çalışmadır. Her ayetin anlamlı bir cümleye karşılık gelme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu durum, hem Mushaf'taki Kur'an'ın orijinal metninin ayetleri için, hem de diğer dillere yapılan çeviriler için geçerlidir. Akdemir, giriş bölümünün son kısmında, ayetlere mana verirken anlama zarar vereceği durumlarda ayetlerin numaralandırılmasını dikkate almamaya özen gösterilmiştir.⁹

Akdemir'in Son Çağrı Kur'an isimli meali mevcut Türkçe mealler arasında önemli bir yere sahiptir. Bu meal erek metni esas alınarak yapılmış bir çeviridir. Türkçesi akıcı ve anlaşılırdır.¹⁰

Salih Akdemir'in yazdığı önemli eserlerinden bir diğeri de müsvedde olarak kaleme aldığı *Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar* çalışmasıdır. Akdemir hayattayken tamamlayamadığı bu çalışmasını yüksek lisans ve doktora derslerinde öğrencilerine okutmuştur. Her ne kadar kitabın içeriğinde konu bütünlüğü her zaman başarılı bir şekilde yer almasa da oldukça önemli hususları ihtiva ettiğini söylememiz mümkündür. Söz konusu çalışma, Akdemir'in vefatından üç yıl sonra 2017 yılında Kuramer yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır. Bu esere editörlük, Akdemir'in kızları Fatma Belkis Celebcioğlu ile Rukiye Esra Tabakçılar tarafından yapılmıştır. Çalışmayı yayına hazırlayan Esra Gözeler olmuştur.

Akdemir'in *Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar* kitabının birinci bölümünde, özellikle üzerinde durduğu konulardan birisi, Kur'an-ı Kerim'in çeviri sorunudur. Bu bölümde mevcut Kur'an-ı Kerim çevirileri ve çeviribilim hakkında genel bilgiler verilmektedir.¹¹

Kitabının ikinci bölümü "Art Süremlî (Diachronic) Semantik Araştırmaların Önemi"ne ayrılmıştır. Bu bölümde Akdemir, Kur'an'ın nüzul dönemindeki Arapçaya ulaşma sorununu gündeme getirerek çözüm yollarını aramaktadır. Ona göre bu meselenin çözümünde tek yol Sami Dilleridir.¹²

Kitabın son bölümünü oluşturan "Etimolojik Kur'an-ı Kerim Sözlüğü" başlığı, Akdemir'in hayata geçiremediği fakat üzerinde araştırmalar yaptığı bir çalışmadır. Akdemir'in yapmak istediği fakat ömrünün yetmediği bu proje ne yazık ki hayata geçirilememiştir. Bu bölüm altında Akdemir "امر /EMR" ve "رحم /RHM" köklerini ele alıp semantik tahlillere tabi tutarak Kur'an sözlüğü denemesini yapmıştır.¹³

9 Ethem, "Son Çağrı Kur'an'ın Mukaddimesi Üzerine", 520 vd.

10 Ayrıntılı bilgi için bkz: Mürsel Ethem, Yusuf Topyay, "Son Çağrı Kur'an" İsimli Mealin Çeviribilim Açısından Değerlendirilmesi", 447-466.

11 Akdemir, *Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar*, 133 vd.

12 Akdemir, *Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar*, 145 vd.

13 Akdemir, *Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar*, 363 vd.

3. Eserlerinden Bazı Görüşleri

Salih Akdemir, Kur'an'ı anlamak için öne sürdüğü temel koşullardan birini, Sami Dillerini bilmeye bağlıyor. Bildiğimiz gibi kelimeler canlı organizmalar gibidir. Diğer canlılar gibi doğarlar, büyürler, gelişirler ve ölürler. Arapçada kelimeler diğer tüm dillerde olduğu gibi zamanla anlam değişikliğine uğrayabilir. Bundan dolayı yaklaşık on beş asır önce vahyedilen Kur'an'daki bazı kelimeler anlam değişikliğine uğrama ihtimali taşımaktadır. O halde bu kelimelerin Kur'an'ın nüzul dönemindeki kök anlamlarını tespit etmek için ne yapılması gerekir? Bu soru bazı yorumcuları hayli düşündürmüştür.

Akdemir, Kur'an'daki kelimelerin tarihsel süreç içerisinde anlam değişikliğine uğrayabileceklerini dikkate alarak, anlam değişikliklerinin tespiti hususunda mevcut sözlüklerin bile amaca ulaşmakta yetersiz kaldığını söyler. Ona göre bu alanda çok az araştırma yapılmıştır ve birkaç bilim adamı dışında hemen herkes böyle bir sorunun varlığından bile habersizdir. Bu nedenle Akdemir, Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki Arap diline ulaşmanın tek yolunun Sami dillerini inceleyerek her bir kavramla ilgili ayrı ayrı özel semantik çalışmalarının yapılması gerekliliğini vurgulamaktadır.¹⁴

4. Sonraki Nesillere Örnek Olacak Yönleri

Uzun yıllar talebeliğini yapmış biri olarak şunları söyleyebilirim:

Salih Akdemir, son derecede şeffaf bir insandı. Hangi ortam olursa olsun akıldan geçeni dile getirmekten çekinmezdi. Kul hakkına riayet etmede son derecede hassastı. İnsanların hakkına girmekten son derecede korkar ve davranışlarıyla bu inancını desteklerdi.

Salih Akdemir'in nazarında herkes eşitti yani o insanları unvan ve makamlarına göre ayırmaz, ona göre hareket etmezdi. "Benim nazarımda bir öğrenci ile rektör arasında hiçbir fark yoktur" derdi. Akdemir, amirine gösterdiği saygı ve davranışları öğrencisine de gösterirdi. Doktora derslerimizde bazen Ankara dışından gelen yüksek lisans ve doktora öğrencileri olurdu. Bu durumlarda bizden müsaade isteyerek öğrencisiyle ilgilenir ve öğrencinin sorununu çözerdi. En sonunda da öğrenciye "bir problemin olursa beni telefonla da arayabilirsin, numaramı al" derdi. Numaranın yanlış kaydedilme ihtimalini göz önüne alan Akdemir öğrenciye "şimdi kaydettiğin numarayı bana söyle, kontrol edelim" şeklinde teyit ederdi. Onun insanlara gösterdiği bu davranış ve saygı öğrencileri üzerinde son derecede olumlu etki yapardı.

14 Mürsel Ethem, Yusuf Topyay, "Son Çağrı Kur'an" İsimli Mealin Çeviribilim Açısından Değerlendirilmesi", 459-465.

Ağızdan çıkan sözlere ve ifadelere son derecede ihtimam gösteren birisiydi. Nitekim ona göre söylenen her cümlenin ve hatta her kelimenin barındırdığı anlamlar çok önemli olup kişi konuşurken söylediklerine azami önem gösterilmeliydi. Çoğu kez şahit olduğum ve hatta başımdan da geçtiği olaylardan sadece birini size aktarmak istiyorum. Akdemir'le konuşurken yanlış bir cümle kurduğunuzda hemen düzeltir ve “demedim de” derdi. Karşı taraf bu cümleyi söyleyinceye kadar ısrar ederdi. Karşı taraf “Demedim, sözümü geri alıyorum” deyince de yanlış kurulan beyanı unuttur ve hiçbir şey olmamış gibi konuşmasına devam ederdi. Akdemir'in bu tutumu bilgisayardaki “delete” komutasına benzetilebilir. Hiçbir zaman kin beslemezdi. Öğrencileri ile rahat rahat tartışmaya girebilir ve bu konuda öğrencilerine söz söyleme ve kendisiyle münazara etme hakkını tanırdı. Tartışmalar esnasında yaşanan tatsızlıkları da içinde bir kin olarak asla tutmazdı.

5. Yakınlarının Dilinden Değerlendirmeler

Mehmet Akif Koç rahmetli Akdemir'in 1989 yılında Suudi Arabistan'dan dönüşünü şu şekilde dile getirmektedir:

Salih Bey ile ilk defa 1989 yılında karşılaştım. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ikinci sınıf öğrencisiyken Suudi Arabistan'dan araştırmalarını tamamlayarak sakal bırakmış halde dönen, Yardımcı Doçent Doktor Salih Akdemir tefsir dersimizin hocasıydı. Ne yalan söyleyeyim, daha önce hiç kimsede görmediğim kadar rahat tavırları ve ‘radikal İslamcı’ hissi veren cümleleri beni tedirgin etmişti. Hele dersin tamamını Arapça işleyeceğini söylemesi ve çok çalışmamız gerektiğini üzerine basarak tekrar tekrar dile getirmesi beni ve arkadaşlarımı açıkça korkutmuştu. Ancak bu rahatsız edici hal uzun sürmedi. Birkaç ders sonra nev'i şahsına münhasır bir ‘hümanist’ ile karşı karşıya kaldığımız konusunda sınıf, ittifak etti. Arapça ders hiçbir zaman yapılmadı. Hatta bu konu bir daha gündeme hiç gelmedi.¹⁵

Salih Akdemir'in doktora öğrencisi Saida Saipova'nın merhumla alakalı şu anısına yer vermek istiyoruz:

Yıl 2004, Sonbahar. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ön kapısından fakülteye giriş yapıyorum. Dış kapıya henüz yaklaşmadan güzel insanlara rastladım; Öznur Özdoğan, Salih Akdemir ve yanlarında birkaç öğrenci. Salih Bey, arkadaşım ile ve benimle konuşmaya başladı ve bu şekilde mübarek tefsir hocamla ilk kez tanışmış oldum. Bana ilk defa İbranice, Klasik Yunanca ve Süryanice dillerini öğreten Salih Bey, fevkalade güzel bir insandı. Kadınlara ayrı bir değer verirdi. Aynı o yıllarda tefsir dersini yaparken sinemada izlediği “Resident Evil 2” filmine yönelik yorum yapması da çok hoştu. Bana Prenses diye hitap etmesi öncelikle kendi

15 Mehmet Akif Koç, “Prof. Dr. Salih Akdemir (1950-2014) Hocamızın Ardından”, 167.

ruhuna karşı gösterdiği nezaket ve bana gösterdiği bir iltifat idi. Müthiş zekâsı ile bana maddi ve manevi bilim mirasını bırakan Salih Akdemir hocam her zaman aklımda ve kalbimdedir, güzel ruhu için ettiğim dualar nefes aldığım müddetçe var olacaktır. Yüksek lisans tezimin jüri üyesi, Doktora tahsil dönemimin ise ilk danışmanıdır. Salih Bey'in aniden hastalanması ve ahirete irtihal etmesi hepimizi derinden etkilemişti. Hayatımda böyle bir öğretmenle karşılaştığım ve kendisinden bilim tahsil ettiğim için oldukça mutluyum. Benim için daha güzel bir hatıra olamazdı. Yani Salih hocanın öğrencisi olmak güzeldi. Hocamla Ahiret'te temiz yüz ile karşılaşmayı Cenab-ı Hak'tan niyaz ederim. Ruhuna dua ile.

Kaynakça

- Akdemir, Salih. Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017.
- Atamov, Mursal. *Rus Dilinde Yayınlanan Kur'ân-ı Kerim Çevirilerininin Çeviribilim Açısından İncelenmesi (Başarılı Bir Rusça Kur'an Çevirisininin Oluşturulmasına Katkı)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Doktora Tezi, 2013.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-sahîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 9 Cilt. b.y.: Dâru Tavkı'n-Necât, 1422/2001.
- Ethem, Mürsel- Topyay, Yusuf. "Son Çağrı Kur'an" İsimli Mealin Çeviribilim Açısından Değerlendirilmesi", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 23/59 (Aralık 2020), 447-466.
- Ethem, Mürsel. "Son Çağrı Kur'an'ın Mukaddimesi Üzerine", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/32, (Aralık 2017), 507-526.
- Koç, Mehmet Akif. "Prof. Dr. Salih Akdemir (1950-2014) Hocamızın Ardından". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 57/2 (Eylül 2016), 167-173.

